

# Jak víme to, co víme?

Zpráva z „Gnothi Seauton – No Paper Conference“

Konferenci upořádal Filosofický ústav Akademie věd ČR ve dnech 24.-27. října 2014.<sup>1</sup>

Starověký delfský imperativ γνῶθι σαυτόν („Poznej sám sebe“) se v historii filosofie neustále objevuje jako důležité a otevřené téma. Konference „Gnothi Seauton – No Paper Conferen-

ce“, organizovaná Alicí Koubovou a Janem Pucem (Oddělení současné kontinentální filosofie Filosofického ústavu AV ČR), se pokusila tuto debatu znovu otevřít, a to ze specifické transdisciplinární perspektivy. Organizátoři přizvali ke spolupráci filosofy, performery a odborníky uměleckého výzkumu. Tato akce proběhla v rámci spolupráce s mezinárodními partnery (*M-body*, Freiburg/Německo; *Soundcheck Philosophie*, Halle/Německo; *Philosophy on Stage*, Vídeň/Rakousko) a kromě záštity

---

1 Přeloženo z anglického originálu: „How do we know what we know? A report on the Gnothi Seauton – No Paper Conference“. Translation © Alice Koubová.

mezinárodní asociací *Performance Philosophy* byla uskutečněna v rámci projektu mezinárodní spolupráce *Filosofie v experimentu* (<http://web.flu.cas.cz/filosofievexperimentu/nonpaper/>).

Konference měla dva hlavní cíle: za prvé chtěla vytvořit prostor pro promýšlení vztahu mezi sebepoznáním a poznáním ve filosofii a performanci; za druhé chtěla vyjít za hranice konvencí určujících průběh akademických konferencí, a to jednak za účelem dekonstrukce vědeckého sdílení „pocitu pravdy“, který je ve skutečnosti závazkem „lhát podle pevné konvence, lhát davově stylem závazným pro všechny“,<sup>2</sup> a jednak za účelem hledání vztahu mezi performativní a obsahovou složkou filosofického výrazu. Místo aby účastníci ve svých vstupech četli předem napsané texty o sebepoznání, vstupovali do performativní situace prezentace svých myšlenek jinak. V pozvánce na konferenci se dočteme: „Lze se ptát, jaký je vztah mezi sebepoznáním a zvykem, zda jsme schopni objevit něco nového ve vlastním sdělení, mluvíme-li spatra, či jaké dopady má způsob prezentace na sdělnost a srozumitelnost myšlenky pro druhé i pro nás samé.“

Na konferenci jsem byl organizátory pozván nikoli jako prezentující, ale jako zúčastněný pozorovatel vybavený znalostmi uměleckého výzkumu. Právě z této perspektivy podávám také tuto zprávu. Nejprve se budu věnovat několika otázkám souvisejícím s tématem

konference a poté zformuluji názor na dopad, jaký má experimentální formát no-paper na povahu konkrétního setkání.

Téma a cíl konference se dotýká otázek, které jsou v oblasti uměleckého výzkumu předmětem debat již po delší dobu. V této oblasti se setkáváme s určitým znepokojením, pokud jde o standardní formát diseminace akademického poznání na konferencích a sympozích. Zhruba řečeno jde o schéma: psané texty jsou větší či menší rychlostí přečteny za 20 minut, přičemž někdy jsou doprovázeny powerpointovou prezentací a završeny krátkou diskuzí.

V oblasti uměleckého výzkumu je tento formát již dlouhou dobu nedostačující, neboť není schopen adekvátně zpřístupnit ne-pojmový kognitivní obsah vytvořený a vtělený skrze umělecké a tělesné procesy.<sup>3</sup> Abychom artikulovali tento obsah, který je podle všeho přítomný ve filosofickém myšlení obecně, je třeba zahrnout do výrazu i jiné, nejazykové součásti, například performativní vtělení. Otázka formátu se však váže k ještě podstatnější otázce: akademický výzkum upřednostňuje propoziční poznání (vědět, že) před nepojmovými mody, mezi které patří praktické, tiché, implicitní a vtělené poznání (vědět, jak), které jsou mnohem častější v uměleckých či sebezkušenostních praxích. Umělecký výzkum tuto nevyváženost nelítostně kritizuje a volá po alternativních přístupech, které kom-

2 Nietzsche, F., *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. Přel. V. Koubová. Praha, Oikúméné 2007, s. 14.

3 Srv. Borgdorff, H., *The Conflict of the Faculties. Perspectives on Artistic Research and Academia*. Leiden, University Press 2012.

binují různé mody poznávání a jejich diseminace.<sup>4</sup> V tomto setkání umění a akademického zkoumání nejde o nic menšího než o epistemologický posun paradigmat směrem k performativnímu výzkumu jakožto novému modelu vedle kvantitativních a kvalitativních výzkumů.<sup>5</sup> „Gnothi Seauton – No Paper Conference“ se odehrála na pozadí právě tohoto paradigmatického epistemologického posunu.

Konference začala neformálním setkáním, ve kterém účastníci formulovali, co osobně od konference očekávají, jaké otázky si v oblasti sebepoznání a filosofie kladou a co bude jejich hlavní teze v průběhu konference. V následujících dnech účastníci prezentovali své postoje formou volné řeči, improvizovaných monologů, performancí, interaktivních forem za aktivní účasti publika, kolektivních experimentů a tělesných zkoušek a cvičení.

Abych uvedl několik konkrétních příkladů: Howard Lotker nabídl skupině několik základních cvičení s percepcí, která nám mohla lépe zpřístupnit fenomenologický postoj. Andrew Haas interpretoval ve volném monologu Husserla, Derrida a Hérakleita, aby z této interpretace rozvinul takové pojetí sebe-poznání, které je v rámci obecného poznání nepřítomné, a zároveň v něm

implicitně působí jako jeho nezbytný a neuchopitelný zdroj. S odkazem na Beckettův román *Nepojmenovaný* dal Petr Kotátko hlas subjektu ve stavu rozkladu, ztráty vědomí sebe sama, trpícího kolapsem identity. Milena Fridmanová v performativní přednášce upozornila na problém filosofie, která se vyhýbá sféře osobního, a zároveň má ambice rozvíjet obecné pojetí sebepoznání. Candice Salyersová nabídla po svém sólovém tanečním představení prostor reflexi publika, která se odvíjela od toho, jaký význam má performance pro diváka a jak se tento význam liší od tanečnickova (sebe)poznání. Larissa Lilyová nás provázela cvičeními soustředěnými na tělesné vnímání a vědomí a Carsten Friberg v časových prolukách, ve chvílích velmi zbystrěného tělesného vnímání, rozvíjel své myšlenky o relační a vtělené povaze poznání. Elke Marková nás vzala na tichou procházku ulicemi Prahy, při které nám umožnila zvědomit performativní sílu řeči tím, že s její pomocí aktivovala naše senzuaální poznávání. Martin Dornberg předvedl scénické filosofické myšlení, při kterém nesledoval lineární logiku ani racionální uvažování, ale uvolnil afektivní potenciál svých myšlenek; tím dosáhl toho, že jeho myšlení mohli diváci intenzivně cítit a vnímat.

Tyto nezvyklé způsoby prezentace v sobě samozřejmě zahrnovaly nejistotu a křehkost, kterým se běžně chceme vyhnout – buď v zájmu rétorické brilantnosti a intelektuální virtuozity, nebo alespoň originality a zábavnosti, které jsou v naší společnosti vysoce oceňovány. Účastníci jistě pociťovali

4 Srv. Nelson, R., *Practice as Research in the Arts. Principles, Protocols, Pedagogies, Resistances*. London, Palgrave–MacMillan 2013.

5 Hasemann, B., A Manifesto for Performative Research. *Media International Australia. Incorporating Culture and Policy*, theme issue “Practice-led Research”, 2006, No. 118, s. 98-106.

nejistotu při očekávání hodnocení, stejně jako úzkost při opouštění akademických konvencí. Organizátorům se však podařilo vystavět takovou dramaturgii, etiku a dynamiku konference, že se účastníci snadno uvolnili a zapojili se do skutečné spolupráce, riskování, otevřenosti a experimentu.

Jak jsem již zmínil, základem velmi pečlivě připravené konference byla především dramaturgie a důraz na její specifickou etiku. V předběžných informacích jsme se například neseznámili ani s abstrakty, ani s životopisy účastníků. Na konferenci nevystoupili žádní „hlavní řečníci“ a skupina pracovala celou dobu společně, bez rozdělení do panelů. Tento fakt vedl k mnohem většímu důrazu na nehierarchické a momentální setkávání účastníků, které bylo v jistém smyslu nevinnější a důležitější než akademická příslušnost a instituční afilice. Organizátoři pozvali pouze 25 účastníků (vybraných ze čtyřnásobně většího počtu žadatelů), což zvýšilo intenzitu a hloubku vzájemné spolupráce. Cílem nebylo prosadit se díky osobnímu výjimečnému výkonu a ostré kritice druhých, ale sledovat vlastní otevřené otázky v kontextu společné interakce. Díky tomuto nastavení mohly i nesouhlasné názory zaznít naplno, aniž by vyvolaly nepřátelské odezvy.

Konference se konala na několika místech Starého města pražského: v malém divadelním prostoru, ve foyer divadla, ve zkušební místnosti, v tanečním sále, v klubu. Nikdy však nešlo o standardní přednáškovou místnost. Toto geografické a architektonické rozvržení konference nás nutilo být

permanentně ve stavu pohotovosti a znemožnilo nám zapadnout do strnulého sledování jednoho příspěvku za druhým. Při našich zmatených přechodech labyrintem staropražských uliček se rovněž vytvářely průrvy a intervaly v kolektivním proudu vědomí, v nichž jsme mohli zpracovávat a reflektovat předmět našeho zájmu a v nichž se nám zároveň otvíraly nové fyzické a mentální prostory, určité „jinde“ našeho myšlení a jednání.

Slabinou těchto druhů experimentálních tvarů někdy může být to, že jsou příliš zaměřeny na formální aspekty prezentace a že preciznost propozičního obsahu se poněkud rozpouští nebo se zvolna přesouvá do pozadí výstupu. V případě této konference se však očekávaný nedostatek změnil v úspěch, neboť umožnil sledovat téma sebepoznání. Když se ode mě neočekává brilantní intelektuální výkon, očekává se ode mě brilantní forma? Co „se“ ode mě očekává? Co od sebe očekávám? Jak má očekávání cizích očekávání tvaruje zaměření a výsledky mého výzkumu? Jak moc je mé sebehodnocení zasazeno do kontextu obecného poznání? Jak moc mi jde v obecné vědě o mě samého?

„Gnothi Seauton – No Paper Conference“ byla skutečnou laboratoří myšlenek a praktik zkoumaných v atmosféře důvěry, podpory a konstruktivní diskuse.

Joa Hug<sup>6</sup>

6 Joa Hug je badatelem Výzkumného centra múzických umění v helsinské Divadelní Akademii (Taideyliopiston Teatterikorkeakoulun Esittävien taiteiden tutkimuskeskus). Pozn. překl.